

## ОЦІНЮВАННЯ ПРИРОДОРЕСУРСНОГО СКЛАДНИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА

**Веклич О.О.**, д.е.н., проф.

*ДУ «Інститут економіки природокористування  
та сталого розвитку НАН України» (м. Київ, Україна)*

Питання вимірності національного багатства є одним із найскладніших і нагальних питань економічної теорії та практики, попри його історичну давнину – починаючи аж від фізіократів. Водночас воно нероздільно пов'язане з тематикою визначення складових національного багатства, яке дотепер також перебуває в стані дискусійного дослідження. Пошук науково ґрунтовної відповіді на це питання ускладнюється ще й недостатньою розробленістю системи національного рахівництва, котра повинна адекватно відбивати рух та зміни національного багатства, з одного боку, як капітального запасу нації, а з другого – як найважливішого матеріального підґрунтя економічного зростання.

Безумовно, кожне з граней цієї ємної, багатоконпонентної, багаторівневої базової категорії суспільного відтворення підлягає власному різнобічному економічному аналізу в силу її надзвичайної значущості. Однак, особливий науковий інтерес викликає проблематика включення та оцінювання природно-ресурсного складника структурної комплексності національного багатства через найменшу його розробленість і з огляду на необхідність побудови еколого-економічної політики «зеленого» спрямування, яка базуватиметься на достовірних інформативних показниках наслідків взаємодії економічної підсистеми та довкілля.

Хоча на сьогодні ніхто особливо не заперечує проти доцільності включення оцінки природних благ до національного багатства країни [1; 2], однак варто зазначити, що в дотепер поодиноких вітчизняних дослідженнях природно-ресурсної складової національного багатства вона не є навіть однозначно структурованою, породжуючи, в свою чергу, чимало питань та потребуючи фахового опрацювання. При цьому звертаю особливу увагу на недопустимість включення до її складу повною мірою не визначених так званих компонентів на кшталт «екологічної місткості навколишнього середовища», як це було здійснено в [3]. Крім того, відсутність відповідної методологічної та методичної аргументації, очевидна необґрунтованість і некоректність включення «екологічної місткості навколишнього середовища» до елементів національного багатства виявляють явну недостовірність наведених довільних і, до речі, різних (на різних сторінках) цифрових значень «питомої ваги екологічної місткості навколишнього середовища у національному багатстві України станом на 01.01.2008 р.» [3]. Отож, підтримуючи оригінальні наукові спроби оцінювання природно-

ресурсної складової національного багатства (наприклад, [4]), слід водночас виявляти серед них і неясні [3].

Макроекономічна оцінка природних ресурсів потребує вирішення низки методологічних і методичних питань. По-перше, не зрозуміло, які саме величини природних ресурсів варто рахувати національним багатством – чи усі потенційні запаси земельних, мінеральних, водних, лісових, рекреаційних, фауністичних, флористичних ресурсів, чи освоєні запаси (ті, що розроблені), чи ті, які розробляються у певному прогностичному періоді тощо. По-друге, які критерії оцінки застосовувати? По-третє, які обсяги природних ресурсів можливо споживати без збитку для майбутніх поколінь?

Зважаючи на те, що кількісні дослідження вартісної оцінки складників сукупного суспільного капіталу і, відповідно, національного багатства ще перебувають у стадії невизначеності, пропонуються деякі узагальнені міркування по цій проблематиці.

Прагнучи відповісти на поставлені запитання, насамперед треба знову підкреслити той момент, що національне багатство, з одного боку, є капітальним запасом нації, а з другого – найважливішим матеріальним підґрунтям економічного зростання. Тому, якщо розглядати національне багатство саме з першої сторони, то видається правомірним проводити оцінювання природоресурсного складника національного багатства через включення усіх потенційних запасів природних ресурсів, що мають забезпечувати діяльність господарського комплексу країни на десятки і сотні років. Звісно, це питання потребує поглибленого дослідження.

Якщо розглядати національне багатство з другої сторони, тобто як найважливіше матеріальне підґрунтя економічного зростання, то видається слушною ідея, що природні ресурси правомірно оцінювати не затратами на їх освоєння, не виручкою від їх можливої продажі, а величиною потенційного доходу від їх використання [5]. Тоді, розглядаючи це питання на мікрорівні, тобто на рівні первинного господарюючого суб'єкта-ресурсоспоживача (підприємства, фірми, організації), показником економічної оцінки невідновлювального природного ресурсу (наприклад, родовища корисних копалин) слугуватиме різниця потоків доходів і видатків за період його розробки – чистий диконтований дохід, який відбиває економічні інтереси цього конкретного ресурсоспоживача.

Інші економічні інтереси мають суб'єкти-природокористувачі на мезо- та макрорівнях – муніципального утворення, регіону, національного господарства. Вони очікують від освоєння природних ресурсів не тільки і не стільки прибутку ресурсоспоживача, скільки зростання зайнятості і доходів населення, збільшення податкових надходжень до місцевого, регіонального та державного бюджету, платежів до позабюджетних фондів, тобто приросту національного багатства. Звідси критерієм економічної оцінки природного

ресурсу як елементу національного багатства певної території/регіону/країни за прогнозований період (5 – 10 років) слугуватиме сумарна валова додана вартість використання відтворювальних і невідтворювальних природних ресурсів. Для цілей міжнародних порівнянь національного багатства регіону/країни період оцінки доцільно розширити до 25 років.

Стосовно відповіді на питання про обсяги природних ресурсів, які можливо споживати без збитку для майбутніх поколінь, то варто зауважити, що методологія проведення кількісних досліджень сталого розвитку досі ще розробляється та вдосконалюється, а тому, як щиро визнають зарубіжні авторитети з економіки природокористування, «існуючі оцінки багатства не відрізняються точністю» [6], хоча, на думку практиків, «не потрібні точні цифри. Навіть приблизні оцінки будуть величезним кроком вперед в наданні практичної значущості поняттю "сталого розвитку", яке ми так любимо прославляти в теорії» [7]. Тут у нагоді, безперечно, стане еколого-економічне рахівництво, яке, в свою чергу, потребує процедури формування і запровадження в систему національного рахівництва України [7].

Як відомо, підписавши низку основних весесвітніх документів, Україна підтвердила свою згоду на впровадження принципів сталого розвитку. Проте в теорії та практиці господарювання склалася суперечлива ситуація. З одного боку, у фахівців не викликає заперечень ні теза стосовно недооцінки екологічного чинника формування багатства нації, ні теза щодо недооцінки природних ресурсів і екологічного збитку в формуванні неперекручених макропоказників економічного розвитку, які здатні адекватно відображати реальний еколого-економічний стан функціонування національного господарства. З другого боку, в управлінській практиці фактично майже нічого не враховується та не змінюється, що апріорі зумовлює вибір неефективного, традиційно екологічно неконструктивного напрямку соціально-економічного розвитку.

Важливість розроблення адекватної державної економічної політики, усвідомлення на всіх управлінських рівнях необхідності врахування мінливих природно-ресурсних (екологічних) умов формування національного багатства як динамічного показника економічної могутності та потенціалу країни актуалізують наукові розробки зазначеної проблематики.

1. Черковец В. Национальное богатство и национальный продукт с позиций общей экономической теории: ретроспектива и настоящее // Российский экономический журнал. – 2011. – №2. – С. 69-74, 91-94.

2. Шумська С.С. Втеча капіталу з української економіки: аналіз та оцінка за даними платіжного балансу// Економічна теорія. Науковий журнал. – 2008. – №4 – с. 56-77.

3. Бобух І.М. Сучасні тенденції структуризації національного багатства України // Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія; за ред. д-ра економ. наук Л.В.Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – С. 141-145.

4. Квак М.В. Макроекономічний аналіз змін у системі національного багатства України. Автореферат дис. ... наукового ступеня канд. економ. наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. Львів, 2009.

5. Байбусинов Ш. Национальное богатство Карелии методологией прирастать будет // Карелия, 2002, № 87. – Интернет-ресурс: [www.gov.karelia.ru/Karelia/934/10.html](http://www.gov.karelia.ru/Karelia/934/10.html).

6. Дасгупта П. Потерянное богатство наций // Project Syndicate. An Association of newspapers around the world. – Интернет-ресурс: <http://www.project-syndicate.org/commentary/dasgupta/>.

7. Ramesh J. The two cultures revisited: the environment-development debate in India // Economic & Political Weekly. – 2010. – № 42. – PP. 13-16. / Цит. по: Шлапак М.Ю. «Зелений ВВП» – орієнтир становлення зеленої економіки // Економіка, екологія, управління. Збірник наукових праць. – Ірпінь: Національний університет державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 110 – 116.

8. Шлапак М.Ю. Пропозиції щодо розроблення організаційно-правового супроводу впровадження еколого-економічних рахунків в національне рахівництво // Формування ринкової економіки: Збірник наук. праць. – Спец. вип. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи: у 2-х ч. Ч. 2. – К.: ДВНЗ "КНЕУ ім. В. Гетьмана", 2011. – С. 629-638.

1.

**Економічні** проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24–26 квітня 2013 р.) : у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – Т. 1. – С. 42-45.